

84Ук7
Б27

Василь Басок

СМУРАВИ
ГАН

NOV 20 1940

RECEIVED

Handwritten notes:
... ..
... ..
... ..

Handwritten text:

Handwritten text:

Handwritten text:

Handwritten text:

Handwritten text:

Handwritten text:

Handwritten text:

Handwritten text:
... ..

ББК 84Ук7 ✓
Б27

Шістдесят років не виходили друком книжки Василя Баска, який зазнав переслідувань, принижень, ув'язнення і помер на Колімі. Майже сорок років його ім'я не згадувалося літературознавцями. А чому? Тому, що у своїх поезіях молодий автор писав не лише про «успіхи та звершення», а й сумнівався в бездоганній правильності обраного країною шляху, не приховував тих бід і лиха, що звалилися на голови радянських людей у роки перших п'ятирічок. Сні відцурався матері, загинув у забої шахтар, розпочалося засилля міщанства. Все це поет бачив і болісно переживав.

Певна річ, Василь Басок був різний. Одні його твори — енергійні, мускулісті. Інші — тихі, сумні. Але він завжди залишався щирим і чесним. Навіть у своїх помилках.

Упорядкував *Станіслав Реп'ях*

Вступна стаття *Петра Киселенка*
та *Станіслава Реп'яха*

Редактор *Д. А. Голово*

1225318

4702640202-096
Б М223(04)-91 125.91

ISBN 5-333-00682-2

© Реп'ях С. П.,
упорядкування,
вступна стаття, 1991

© Киселенко П. І.,
вступна стаття, 1991

ПОЕТ ЩИРОСТІ Й ЧИСТОТИ

Відомості про Василя Баска, розкидані по різних збірниках, газетах, надзвичайно скупі й не завжди точні. Навіть останній бібліографічний довідник «Письменники Радянської України» (1917—1987) помилково подає дати його народження і смерті, не вміщує фото. Після трагічної загибелі літератора друкувалися лише окремі (і, зауважимо, не кращі) вірші.

А Василь Басок писав і прозу, і літературно-критичні статті та огляди, немало перекладав. Його перу належать поетичні книги «Розорані межі» (Харків, Державне видавництво України, 1930), «Рушай на врожай» (Харків, Книгоспілка, 1930), «Гримлять квартали» (Харків, Література і мистецтво, 1931). Значна частина цього доробку зібрана, але, відверто кажучи, далеко не все витримало випробування часом, не все сягає рівня, який може зацікавити сучасного поцінувача красного письменства.

Хто ж він, Василь Басок? Які його шляхи-дороги? Пошуки часто-густо не обходяться без щасливої випадковості. Нам теж, як кажуть білоруси, «пошансувало». Ми ще застали живою вісімдесятирічну сестру поета — Варвару Яківну Басок — робітницю Бахмацького бурякорадгоспу на Чернігівщині, дещо розповіли ровесники і сучасники Баска, архівні матеріали, документи... Народився Василь Якович Басок 22 квітня 1906 року в селі Соснівці Конотопського району Сумської області. Чотирьох синів і стільки ж дочок мали Яків Григорович та Марія Максимівна Баски. Василько був найменшим. Тому й користувався загальною любов'ю та найбільшими «привілеями». Ще задовго до його народження батько придбав 15 десятин землі, яку розпрода-

вали після розорення місцевого поміщика. Для цього Яків Григорович взяв солідну банківську позику, яку мав сплатити протягом двадцяти років. І з самого малечку діти були змушені працювати, добувати копійчину, аби вчасно розрахуватися з боргами. Василько, тільки-но зіп'явшись на ноги, підсобляв старшим. Був пастухом. Дивовижні сільські пейзажі, краса неба, духмяні пахощі поля формували м'яку, ліричну вдачу хлопчика. Батьки помітили потяг дитини до знань і віддали його до школи. Навчившись читати й писати, Василько почав займатися віршуванням.

— Ні в школі, ні на роботі брат не розлучався з зошитом та олівцем,— розповідала Варвара Яківна.

Восени 1921 року юний Басок приїхав на вступні екзамени до Воздвиженської сільськогосподарської школи. Твір на тему «Моя Батьківщина» він написав віршами. Це створило довкола учня ореол «поета», сприяло його популярності. І те, що, окрім згаданої вище школи, Василь Басок більше ніде не вчився, і ота рання популярність відіграли в його житті негативну роль. Він не мав фундаментальної освіти М. Зерова чи М. Драй-Хмари, М. Рильського чи П. Филиповича. Його виховували не університетські бібліотеки та академічні читальні, а вир звичайного трудового життя.

Тоді комсомол вважався єдиним загonom молоді, і юнак не міг стояти осторонь спілки.

— Василь входив до складу бюро комсомольської організації, очолював сектор культурно-масової роботи,— згадає його співучениця (нині москвичка), доктор біологічних наук, професор Одарка Гаврилівна Кудлай.— Він мав блискучі організаторські здібності, ставився до своїх обов'язків чесно і самовіддано. Відзначався принциповістю. Все, за що брався, завжди доводив до кінця...

У цей час Василь Басок пережив тяжку особисту драму. Померла мама, яку він дуже любив. А того, що

батько незабаром вдруге одружився, юнак не прийняв. Розумів, хазяїнові, власнику землі, селянинові без господині не прожити, але вибачити цього батькові не зміг. Звідтоді Соснівка, рідний дім стали для нього чужими...

На третьому курсі Василь залишає Воздвиженськ. Працює головою профспілки цегельні в селі Шатрище Ямпільського району. Технік-лісівник Ф. Богословський згадує: тут Басок працював приблизно з травня 1924 року до липня 1925-го. Організував і очолив комсомольський осередок, хату-читальню, завдяки його зусиллям було відкрито клуб. Читав сільчанам вірші. Перегодя з Шатрища Василь переїздить до Ямполя. Йому — дев'ятнадцять. Сюди його направив глухівський комітет комсомолу. Він завідував агітпропом, вів роботу серед людей...

Орган ЦК комсомолу України журнал «Молодий більшовик» друкує вірші В. Баска «Бабине літо», «Лист», «До лікбезу». Звертає увагу на здібного автора і часопис «Глобус». Проте найчастіше його твори з'являються на сторінках глухівської окружної газети «Червоне село». 23 лютого 1927 року тут надруковано його «Привіт».

Вірш безпорадний і художньо слабкий. Ми б його не згадували, якби не останній рядок. Поет був глибоко переконаний: СРСР складається з «країн», з суверенних республік — країн. І саме таке розуміння національного питання згодом ставилося у вину молодому поетові.

Василь Басок щиро й натхненно оспівував клуби, хати-читальні, як вогнища культури на селі, паростки майбутнього, яке мало б принести освіту. Це було його життя, будні. І з погляду сьогодення картати автора за це, повчати його після всього, що сталося і чого він тоді не міг передбачити, ми не маємо права.

На Чернігівщині (а тоді це була саме вона: Сумську

область утворили лише 1939 року) працював чималий загін літераторів. Ім'я Василя Баска лунало і зі сторінок періодики, і з трибун літературних дискусій. Нерідко діставалося йому «на горіхи». Адже все частіше поет звертався до реального життя, писав про нього без прикрас і пишного пафосу. У вірші «Любов хуторянки» розповідається про кохання сільської дівчини до хлопця-земляка, що поїхав на шахти. Нелегко їй: нарікають батьки, сусіди, здійсмають на глум подруги. Та дівчина, вірна коханню, чекає дитину й повернення милого. Ось тут би й усміхнутися новому життю до юнки. Та ні, дійсність жорстока.

Повертались шахтьори,
вертались,
та Степана вона не діждалась!—
Ой прийшла страшна звістка
в неділю:
його в шахті... обвалом убило!..

Плаче осінь і хмарами висне,
вітер вие тужливу пісню,
і ридають квітки звіробою...
Десь загинув шахтьор у забої.

За гуркотнявою нових тракторів та комбайнів, за спалахами щойно споруджених домен та рокотанням турбін Дніпрельстану Василь Басок чув і людський плач, бачив і людські страждання.

А вірш «Чекала стара матінка!» Це один з кращих творів не лише Баска, а й тогочасної української поезії. «Чекала стара матінка на сина в святій вечір», «віхола відьмачила з вітрами», «прийшли з села колядники до неї Христа славить». Вони ж і розказали неньці про те, що її син приїхав з міста і виступає в сельбуді на комсомольських зборах. «Пішла стара городами», кинула до сина.

А він все щось про Азію,
про Будду, про Ісуса...

— Ну що він тут розкаже?—
Морочилась матуся...
...Ішла додому й плакала:
штохвася вітер в плечі...
Даремно сина матінка
чекала в святій вечір.

Поет відчував, що не те коїться з людьми. Недобре, коли син забуває матір, цурається минулого. Деградація молодого покоління хвилювала і непокоїла Василя Баска.

Мотиви тривоги, сумніви у правильності обраного країною шляху характерні для віршів «На млині», «Глушина», «Торф'янки», «На шахти», «Контрасти», «Околиця» та інших. В ряді творів Василь Басок писав про переродження недавніх революціонерів, перетворення їх на міщан. Це суголосно кращим романам М. Хвильового, повістям В. Підмогильного.

Саме за такі твори і критикував молодого автора А. Турбін. Розглядаючи його цикл «Осінь», рецензент дорікав В. Баскові за надмірну задумливість, аж розпачливість. Бо «сум... послаблює напруженість пролетарської волі в боротьбі за нове життя». Вразливого юнака такий висновок приголомшив. Певна річ, він і гадки не мав, що буде з ним далі.

Здавалося: все йде гаразд. Виходить дві поетичні книги «Розорані межі» і «Рушай на врожай». Автор стає харків'янином. Спілкування з відомими майстрами слова, багаті столичні бібліотеки відкрили перед двадцятичотирирічним поетом нові обрії. Його полонив вир літературного життя у столиці. Його включають до письменницької групи, що здійснює поїздку по країні. Виходить нова збірка «Гримлять квартали». І раптом 1932 року В. Баска виключають з комсомолу. Як сина розкуркуленого. Хтось у рідному селі не витримав Василевої слави і подав сигнал. Почалися переживання, клопотання. Після біганини та ходанини по темних ко-

ридорах установ Василь Басок знову в лавах Спілки молоді. ЦК поновив його, та на душі важко. «Навіщо й за віщо?»— стискало горло болюче запитання. Вразливому юнакові здалося, що й «літературна братія» охолола до нього. Так воно й було. Уникали зустрічей, не звертали на поета уваги, не пропонували роботи. З'являлися рецензії з докорами, подібними до турбінських.

Він переїздить у Лубни, працює кореспондентом сільгоспвідділу газети «Червона Лубенщина». На лірику не тягнуло. Не підіймалася рука «оспівувати трудові звершення» в той час, як люди пухли і мерли від голоду. «Змовкла моя божественна ліра»,— напише пізніше Василь Басок.

Потім була редакція газети «Робітник Кременчуччини». Трохи ожив. Поряд з фейлетонами з'являються і поезії, статті, плідно працюється на перекладацькій ниві. В його інтерпретації цікаво звучать українською мовою вірші В. Маяковського, М. Голодного, М. Светлова, О. Жарова, А. Барто, С. Михалкова та інших.

Та знову прикрість. Після чергового доносу по редакції було видано наказ: «Баска В. Я. з роботи звільнити як класово-чужий елемент». Почалися поїздки до Харкова, виправдання, апеляції. Обком профспілки видав рішенням від 5 листопада 1936 року скасував наказ по редакції, як «необґрунтований і незаконний». Керівництво газети зняло з наказу слова «класово-чужий елемент», а на роботі не поновило. В. Басок виїздить до Чернігова...

У місті над Десною притулок дав приятель Карпо Воловень, кореспондент газети «Вісті». Потім наймає кімнату пр. вулиці Західній. Постійно ніде не працює. Живе за рахунок консультацій при редакції газети «Більшовик», публікацій віршів, статей, рецензій. Готує нову поетичну книгу: 8 березня 1937 року пише дружині В. Титовій: «...Фортуна обернулася до мене ливше на

півоберта. В Києві поки нібито все гаразд (книга піде до друку в цьому місяці. Я вніс своєчасно виправлення, які турбували мене)». А 7 квітня повідомляє їй так: «Зараз у Чернігові М. Рильський з групою письменників (приїхали вчора, але я їх ще не бачив). Ось прийшов товариш і каже, що Рильський цікавиться мною, хоче мене зустріти і чекає».

Вони зустрілися. Мова йшла, аби Басок узяв участь у підготовці видання творів М. Лермонтова до 100-річчя з дня його смерті. З бажанням і натхненням почав працювати чернігівець над перекладом поеми «Втікач». Надсилав Рильському варіанти, доопрацьовував. Додав снаги, хай і тимчасовий, приїзд дружини.

«25 липня 1937 року я виїздила з Чернігова,— згадує В. Титова.—Василь Якович проводжав мене до Гомеля, де була пересадка на московський поїзд. Непередавано тяжкою була розлука. Йому не хотілося відпустити мене, мені було боляче залишати його самого. Він до останньої хвилини стояв у тамбурі вагона і схвилювано говорив, як безглуздо, що ми розлучаємося. Після мого від'їзду листи з Чернігова пішли тривожні. 30 липня Василь Якович писав: «Мені здається, що на мене знову дивляться косо...» У серпні уточнював: «Прямо, звичайно, ніхто нічого не каже, але роботи по консультації нема, посилаються на відсутність асигнувань... Подали повістку на табірний збір на 45 днів... Проїшов лікарську комісію, визнали «годним», погодили, а потім з'ясувалося, що мене треба було викликати на 19 серпня, так і відпустили до 19-го...»

Це було в той час, коли область дуже критикували за недостатню боротьбу з ворогами народу. Востаннє Басок писав дружині з Чернігова 14 серпня: «...Виявляється, надійшли якісь дані з мого рідного села... Нібито мій брат за кордоном, тоді як точно відомо, що він загинув на фронті ще в 1914 році... Були збори (літераторів), знайшли якусь рецензію на мою

збірку ще 1932 року, і на її основі стали обгрунтовувати мої помилки та зриви. В резолюції значиться: «Басок недостатньо усвідомив свої помилки і зриви у творчості».

Через два дні після написання цього листа Василя Яковича заарештували. Дружина зверталася до обласного управління НКВС, до в'язниці. Ніде з нею не хотіли розмовляти. Невідомою залишилась і доля рукопису київської збірки, що планувалася до друку. Де вона? В архівах чи загинула?

1938 року В. Титова одержала листа від чоловіка з табору, розташованого поблизу міста Ворошилова під Владивостоком. 8 лютого він писав: «Засуджений трійкою, нібито на 10 років. Проте ні про строк і за якою статтею поки що офіційно не повідомили...»

13 квітня доводив: «Я не злочинець. Я ні в чому не винен перед Батьківщиною і трудовим народом — так я заявляв на слідстві... Так я готовий заявити перед усіма... Живу надією, що будуть ще розбиратися глибше, і в такому випадку моя доля обов'язково зміниться на краще... Поки ж я не знаю, в чому полягає по моїй справі так званий склад злочину... Звинувачення мені було пред'явлено в занадто абстрактній формі: участь в антирадянській націоналістичній організації і антирадянській агітації...»

15 квітня — ще одна звістка з табору: «...За станом здоров'я не можу стати в число передових... Мене зарахували до 3-ї категорії... Працюємо під конвоєм, дуже стомлююсь...»

2 травня: «...За квітень на 4 дні немає звільнення від лікаря, і вони записали як відмову від роботи...» У цьому ж листі він просить: «При можливості надішли мені загальний зошит для віршів, конверти, олівці...»

11 червня: «...Мабуть, мої останні листи тебе дуже налякали. Не турбуйся, моє здоров'я знову покращало». Він писав так, хоч знав: йому вже недовго жити.

1 липня: «Повір мені — людині, що переживає ув'язнення,— яке казково прекрасне життя на волі!..»

1 серпня 1938 року останній лист: «Пишу з Владивостока. Ждемо відправки. В перспективі можливо — Колима».

Так, йому випала Колима. Тяжко хворий, він все ж зміг доїхати до «чудесної планети». Звідти згодом повідомили: Басок Василь Якович помер 8 жовтня 1938 року від розриву серця. Реабілітований поет 1954-го... Василь Басок — ще одна могила на літературному цвинтарі України. Зрозуміло, не розквітнув його природний талант, передчасно зів'яв. Постійні переслідування, ув'язнення. Де взятися творчій зосередженості, та ще в такій дитинно-ніжній, вразливій душі, яку мав поет? Але дещо з його спадщини залишилося. Краще з цього не повинно загинути. Хоч ми й багаті поетами, але ми — справжні господарі, а в справжніх господарів ніщо не повинно пропасти.

Хай же скромний ужинок поета, щирого і чесного, знайде відгук у серцях нащадків!

*Петро Киселенко,
Станіслав Реп'ях*

СЕРПЕНЬ

Ген вітри над житом
марева прядуть.
Що за голоси там
дзвонами гудуть?

Хто там золотою
гривою трясе,
свариться грозою
за садками сел?

То зітхає літо:
«Скоро полечу!»

Розсипа по нивах
золото й парчу.

Вийшли проводжати
косарі стрункі;
на межі дівчата
заплели вінки.

Голосили коси,
плакали серпи,
а вітри разносили
проводжальний спів.

Десь останню в просинь
пронесло грозу...
Гарби стигле просо
до села везуть.

VII — 1926

ГЛУШИНА

В снігових байраках заховались села —
ждуть весни з далеких сонячних степів.
Там селянські будні — і сумні, й веселі,
вечором в сельбудах комсомольський спів.
Вулиці — тунелі. Журавлі скрипучі.

Похилені хати стріхами сплелись...

В хатах мокрі стіни, кросна балакучі —
все немов незмінне — як було колись.

Вечорами зорі, мов разки намиста,
розсипають блиски — перли по снігу.

Там гудуть старцями на шляху до міста
струни телеграфні зимову нудьгу.

Там у темнім лісі вие вовк голодний;
там ридають сови у пустім гаю...

Звідтіля одержав я листа сьогодні
і згадав далеку молодість свою.

Пишуть, що зробили в селі нову школу,
восени відкрили кооператив;

що були недавно комнезамські збори,
де голосували всі за колектив...

Гей, вернувся б знову та до рідних сіл я —
слухать, як по стріхах вітер шелестить.

Рідні мої ниви і сумні оселі,
вам віддав я серце, з вами хочу жить!

Пішов би в читальню з хлопцями на святах,
«Косарів» із ними заспівав би я...

Ой, яка то радість комсомольцю знати,
що у рідних селах новий цвіт буя!..

...У лісах-байраках заховались села.

Похилені хати стріхами сплелись,
вечором в сельбудах зібрання веселі,—
там життя не те вже, як було колись.

II — 1927

* * *

Ой, за гаєм травень-день
задзвенів сріблом пісень.
Розійшлися у танок
море зелені й квіток;
сонце, поле, хутори,
політниці й косарі...
Аж за обрій гомін ліг:
тільки дзвін і топіт ніг...

.

Як побачив травень-день
на похміллі від пісень
трупі квітів, трупі трав,
що в покоси хтось поклав,—
позривав він струни враз,
зарідав дощем,— погас
і подався навпростець
вітром-сумом в голий степ...

VI — 1927

НА МЛИНІ

Шумить вода в лотóках,
гурчить, гурчить поста́в...
Десь вечір темноокий
злетів на тихий став.

Тут сон, тут спокій, тиша,
казкове тут життя.

Прозора гладь колише
лапчасте латаття.

Там сосни задивились
в холодну глибочінь...
Ми з дідом розпалили
на березі курінь.

Крум-тум... тум-дум — десь жаби
неначебно зі сну.

— Розкажуй, діду, казку
про давню давнину!

Поглянув трохи гнівно,
сказав мені: «Постой!»

І дивно мені, дивно,
що дід уже не той.

Чвалали до млина ми...

Дивлюсь — в кутку мотор!

«Пиши, що в нас «динама»,—
здається, ти ж селькор?»

Надів він хутко паса,
з'єднав десь провода.
І перлами під плесом
заіскрилась вода.

Проміння обливає
місток, піщаний мол...

«Не тільки ти все знаєш,
сопливий комсомол!»

Сказав собі й регоче
так щиро, від душі.
— Дідусь, тебе я хочу
в обіймах задушить!
А в нього ж мохом брови,
а він старий, як бор!
Він зараз і мірошник,
і «електромонтъор».
...А потім сіли в човен,
як вечір догорів,—
під шумом яворовим
трусили ятері.
Та тільки про русалку
я казки не почув,—
мабуть, ту давню казку
дідусь тепер забув.
Казав, як гайдамаки
убили двох синів,
як він, старий бурлака,
подався в колектив...
...Десь в білому тумані
сюрчав дзвінкий деркач...
У діда очі п'яні:
в них сум, і сміх, і плач...

БАЛАДА ПРО ВЕСНУ

«Купало» сплів весні вінок
з ромашок, звіробою.

Пустив на зоряний ставок
за тихою водою.

— Гадай, кохана весна,
чи любить тебе літо?..—

Й подавсь, замріяний у снах,
кудись в шумливе жито...

Шелесь русалка в осоці —
в очах її агати.

Пливе на дно з вінком в руці —
вінок став потопати...

І плач, і сум... І плач, і сум
з очей весни туманом...

А вітер хмарами косу
розпатлав над житами.

Пішла і зникла десь з плачем —
акордом суму в просинь...

І сльози капали дощем
на скошені покоси.

VII — 1927

НА ПРИЗОВ

Принесла осінь листя із гаю
і кружляє, шумить по перону...
Заберуть мене, мила, я знаю,
заберуть у Козацтво Червоне.

Повертайся на хутір до хати;
не сумуй, моя люба дружино!
Ти ж не будеш мене ревнувати
до шаблюки, сідла й карабіна?
Ой любив я медовії ранки,
на левадах сріблястії дзвони...
А тепер десь над Збручем я стану
вартувати радянські кордони.

Вартувать, щоб жнива дозрівали,
щоб косилися трави шовкові,
замість суму, пісні щоб лунали,
буйні маки цвіли замість крові...
Так вертайся на хутір, до хати;
не сумуй, моя люба дружино!
Ти ж не будеш мене ревнувати
до шаблюки, сідла й карабіна?

IX — 1927

ЗИМОВЕ

Цей день найкращий серед буднів,
як юний сон, чудовий день.
Ходили лісом, мов прибудні,
в хмелю від радісних пісень.

Кругом дерева в білій піні,
мов зорі, сипали огні;
над нами небо світло-сине
і сум туману в далині.

Смолистий запах, мрійний шелест,
кристалів білих срібний тон...
Згадались дні, такі ж веселі,
і мрій дитячих казка — сон.

Колись про Північ ми читали —
туманних тундр далекий край.
І якось в грі фантазій стали:
вона — Урунь, а я — Тюнгай.

Димить в імлі шкіряна юрта,
в північнім сяйві сніг, як кров.
І мчать олені нас по тундрі —
в серцях тривога і любов...

— Урунь, Уруне! — й руки в руки,
сльозою сніг із вій розтав,
і раптом... сміху срібні звуки
й огонь цілунку на устах...

НА БУРЯКАХ

Юнь, ти, юнь зелена,
очі соколині!
Обсипались клени
в полі при долині.

Клекотав лелека
на світанку хмарнім.
Десь в степу далеко
димна цукроварня...

І коли прощались
з нею на пероні,
сумно так кричали
галки й гайворони.

Зашуміла гаєм
тужно осінь боса...
Гей,
цвіла у наймах
юнь простоволоса

Десь жита і квіти,
зелень бурякова.
Де ви, пережиті
дні пісень,
любові!

Тільки серце тисне
мрійножурний спомин
про дівочу пісню
під гармошки гомін.

Вечорами часто
проводжав дівчину,
що була найкраща
поміж «строковими».

Ой завила звіром
північ волохата.
Подались у вирій
з буряків дівчата.

І радгосп у полі —
ніби кладовище.
Тільки на тополях
журно вітер свище.

Тільки сум на очі
і зима з півночі...
...Та гармонь зі мною
плакати не хоче!..

ПІДУ Я БЕРЕГАМИ

Ку-ку! Ку-ку!— із гаю;
дзелень-дзелень — із лугу...
Піду прощатись з маєм —
розвію свою тугу.
Піду я берегами,
де трави зеленаві;
де дзвонять сонні гами
з-під явору в канаві.
Ген-ген горою — поле,
а низом — круча й луки...
Візьму я із собою
косу блискучу в руки.
Сполохав вітер трави:
«Тікай, тікай від смерті!»
І никли кучеряві
коси жалкої жертви.
Прийшли з села дівчата,
веселі молодиці —
під сум пісень складати
пахучії копиці.
Складали і співали
про юнь — весну дівочу,
аж поки темні хмари
насунули з півночі.
Тріпав їм коси вітер
і плакав десь зурною,
немов прощавсь навіки
з останньою весною.

VI — 1928

ЛЮБОВ ХУТОРЯНКИ

Проводжала його, проводжала
через поле на шлях до вокзалу.
І в промінні липневого ранку
залишилась одна хуторянка.
На траві й на очах сльози-роси
і по вітру розпатлані коси...
В серце вўжем самотності туга:
— Ой, не бачить більш милого друга!..

Нарікали батьки, нарікали,
що шахтьора дочка покохала:
— У шахтьора домівка — світ білий!
Ой, на глум ти його полюбила!..—
А дочці лише сум серце тисне:
де гармоніки жалібна пісня?
Де ті кучері... ласкаві очі?..
Незабутнії... зоряні ночі?..

Ждала дівчина милого, ждала
і ходила на шлях до вокзалу.
Споминала ту ніч,
як до ранку
танцювала йому під «тальянку».
На траві й на очах сльози-роси
і по вітру розпатлані коси,
а на серці і радість, і горе:
стане матір'ю дівчина скоро...

Повертались шахтьори, вертались,
та Степана вона не діждалась!—
Ой прийшла страшна звістка в неділю:
його в шахті... обвалом убило!..

Плаче осінь і хмарами висне,
вітер виє тужливу пісню,
і ридають квітки звіробою...
Десь загинув шахтьор у забої.

VI — 1928

ФАНТАЗІЯ

Тчуть сутінки широколисті клени.
Зійшла на сході мрійниця —
Венера.

Мішає вітер пахощі етеру
із п'яним чадом гречок і каштанів.
Земля пливе в космічному океані,
а з нею я,
завод,
околиця
і степ зелений...
Тчуть сутінки широколисті клени.

Здається, поле — наче дах просторий,
на котрім щогли — срібні осоки,
що верхів'ям в шатро небес вп'ялися,
і, мов прожектор,
фосфоричний місяць
мережить по землі казкові тіні,
що тонуть десь в туманній далечині...

Замовкніть, звуки всі!—
Нехай німіє тиша.
нехай лише земля ледь-ледь вітрами
дише...

І я один... одна жива істота...
Я — капітан!—
Прискорить літ землі!—
Невже я Прометей, закутий в ланцюги?!
О, де такий мільйонносилий матор?
І де мети незнані береги?..
Земля, земля!
Куди пливем з тобою?!

Прощай, фантазіє і подорож далека!
Бо вже вітає клетотом лелека
світанок хмурий і трудовий день —
і я піду під спів сирен
стрічать життя з веселою юрбою...

VI—1928

ПОСУХА

Що по полю, по житах
пролетів вогненний птах.
Випив воду із ріки,
спалив жита колоски...
У жнива журливий гомін:
— Урожай — одна солома!—
І вертались через балку
гарби, наче катафалки...
Без пісень пройшли обжинки,
не одна тужила жінка;
— Розіходьтесь, малі діти,
із торбинами по світу!..

.

Вітер скаче, вітер свище,
як щодня ідуть юрбою
із села на кладовище
схудлі тіні за труною...
А сухі билини стиха:
— Ой, лихо!

VII — 1928

КОНТРАСТИ

Це казка, сон... Чорніють гори,
Дніпро, сади і даль просторів
сховала темрява глибока.
А ніч — циганка вогнеока,
бо там, і тут, і в даліні,
куди не глянь,— огні... огні...

Огнями сяє дивний сад,
між рядом білих колонад,
немов на пишному параді,
срібло і золото нарядів.
І там, під рястом буйних кленів,
гримить мелодія Шопена.

Юрба шумує карнавалом.
Там сміх, там гомін, дзвін бокалів;
а там, де тінь на тротуарах,
все пари, пари, пари... пари...
І в морі шуму, цоках бруку
симфоній дивних тонуть звуки.

П'ю чари радісних мелодій,
в екстазі ляскаю в долоні,
а мрії линуть, линуть, линуть
в далеку зоряну країну,
де щастя всім...

і всім одна
під небом радісна весна...

І раптом чується мені:
«Пожертвуй, громадянин!..»

.

Хто він? Зігнувся біля брами,
з плечей обвисла одіж драна;
на брук бридкі сльозини точать
його пусті, незрячі очі.

Не чує він симфоній ніжних;
не бачить статуй білосніжних,
електро, бронзи і нарядів,
йому одна, єдина радість —
коли простягнута рука
в долоні стисне мідяка...

І зразу — де й поділись мрії...
Я чув, як лаялись повії,
на кручі гризлись голі діти...
А тут гуляють люди ситі,
й для них

під рястом буйних кленів
гримить мелодія Шопена.
Чого я тут? І хто ці люди?..
Нудна самотність душить груди,
немовби я серед пустелі.
Згадались десь убогі села
і та далека глушина,
де одцвіла моя весна.

Туди, туди!— Щоб знов горіти
в борні за вічнії ідеї,
щоб сонце сяло над землею,
і на просторах всього світу —
щоб щастя всім і всім — одна
під небом радісна весна!

VII — 1928

— Прощай, кохана!
— Чого ж сумні, чого журливі,
як осінь, очі — чорносливи?
Ми ще цвістимем на землі!!!
...У вирій з криком журавлі...

VIII — 1928

БАГРЯНІ ДНІ

Багрянні дні... Крізь запах тління,
крізь неба мертву синь
п'ють жадібно злоте проміння
зажурені ліси.

Пустив по вітру хтось червінці
і пасма срібляні...

Кому ж то саван осінь витче
в багрянні дні?..

Вже хтось у тузі рвав волосся,
і місяць — колесом.

Прийшла й сказала кленам осінь:

«Несу

не сум,

а сон...»

ІХ — 1928

В ПУЩІ

Надвечір десь летіли журавлі;
на захід день — недопалком цигарки;
і чорний ворон на осиці каркав;
і десь блукала осінь по ріллі.
Прийшла і ніч—розпатлана циганка—
од вітру куталась в лахміття хмар.
А ми, втопивши очі
в очі карі,—
сиділи з нею
в сутінках на ганку.
Гей, ліс шумів!..
Мов пращури печерні,
пішли ми в пущу
затишку шукать.
І раптом зойк —
і кинулась втікати,
як від мисливця
полохлива серна.
І біг за нею,
біг і в листя падав —
і сміх лунав по сонному гаю.
— Зловлю, зловлю!
Й голівку обів'ю
берізкою
і диким виноградом!
— Спіймав!— Невільниця!—
Скрутив на спину руки.
По вітру коси буйні
розпустив.
І рвався зойк:
«О лицарю, пусти!»—
Неначе справді в серці люта мука.

І знову сміх.
І знов нестримні жарти.
Збирали листя срібне й золоте...
...А завтра поїзд
через чорний степ
в далеке місто повезе від Марти.
Мабуть, тому
така чудова ніч
і рідні-рідні оченята карі,
що задивились на осінні хмари,
і шепіт уст:
«Забудеш ти чи ні?..»

ІХ — 1928

Розкаже й тепер шатрищанин *
про гуркіт гарматний в полях,
як гетьманців бить партизани
ходили за Глухівський шлях...
Багата минулим країна,
та бідна на хліба шматок:
обшарпані села, хвоїна,
та лози, та дикий пісок.

Тому-то за Сейм із горшками
обоз за обозом скрипить,
і стежить бандит за кущами
когось за червінці згубить.
Тому-то по селах у свята
гармонь і шахтарські пісні,
і хлопців з Донбасу дівчата
ідуть виглядять щовесни.
Тому-то, як осінь настане,
так пусто в цім дикім краю.
І марить Десна Дніпрельстаном,
і пугач ридає в гаю...

X — 1928

* Село Шатрище, недалеко від Новгород-Сіверського.

В ЗАМОРОЗКИ

На заході хтось день дорізав —
кривавим гнівом
небо зайнялося.

Десь мерзлим шляхом
ланцюги
залізні

волочить грудень —
закувати осінь.

Над чорним гаєм
гайвороння

кружляє з криком:
«Каррі!— Каррр!..»

І хтось в лице
метає стріли

з димчасто-яхонтових хмар...

Розносить вітер

з диким свистом

дубове листя по ріллі.

І тушить грудень жовті свічки
над трупом чорної землі.

XII — 1928

ЧЕКАЛА
СТАРА МАТІНКА

Чекала стара матінка
на сина в святий вечір.
Палила горщик-ладанку
жаринками із печі.

«Дай, боже, щоб приїхав він,
бо туга серце ранить!..»
Знадвору в стрісі віхола
відьмачила з вітрами...

І їй чомусь згадалися
денікінські нагаї
і ніч, як син подався
з повстанцями до гаю...

Потух вогонь у ладанці,
прочах узвар в отаві.
Прийшли з села колядники
Христа до неї славить.

Раділа мати звісткою,
що їй сказали люди,—
приїхав син із міста вже
на вечір до сельбуду.

Морози поза бродами
гриміли льодоколом.
Пішла стара городами
на збори комсомолу.

Прийшла й в обличчя синові
зажурено дивилась.

— Чи той це, що дитиною
до цвинтаря водила?

А він все щось про Азію,
про Будду, про Ісуса...

— Ну що він тут розкажує?—
Морочилась матуся...

...Ішла додому й плакала:
штовхався вітер в плечі...
Даремно сина матінка
чекала в святий вечір.

ЦЕНТРАЛЬНА ВУЛИЦЯ

(Уривок)

Не встигне ще день стоголосий
заіскритись золотом бань —
вже рине стократа юрба
в тунель з кам'яних хмарочосів.
Лякає таксі пішохода,
наскакує авто, як звір.
І брязкіт,
і гуркіт,
і гомін —
життя повсякденного вир.
З вокзалу,
з околиць,
від ринків
тут збіглися рейки-путі.
Вітрини,
вітрини,
вітрини;
вітрини, манто і коті.
— Купуй, коли грошей не лічиш,
чи шубку,
чи ботики ці...
Простягають руку каліки
і трагіки буднів — старці.
А поряд кафе-ресторани,
проходять красуні-жінки...
...Я знаю —
це ятяться ранами,
це струпом беруться віки.
Це вчора тут здохла Європа,
Європа нічних кабаре,
під буйний республіки топіт
й життя стоголосого рев.

І в час, коли вечір зі степу
змагається з морем огнів,—
знов будять досаду і гнів
контрасти і покидьки непу.

Це міста піднорного сили
заводять нічну карусель.

Це торг
за красу і за тіло,
за честь,
за червінці,

за все!..

Це ті, що в облуднім екстазі
танцюють останнє танго,
аж поки змете їх одразу
доби невгамовний розгон!..

...Я знаю, що слова не вистачить
зв'язати контрастові теми,
та, втім,

відчуваю я темп

доби

в цій артерії міста.

Сичить обиватель від люті
в зопрілих
перинах

кубла,

і непман ховає валюту,
злякавшись північних облав.
Бо скрізь у змаганні невпиннім,
під буднів нестримний галоп,
з'явилися над магазинами
вивіски:

«Церобкооп»...

Хай скніють життям покалічені,
ховаючись в норах,

людці,—

Загоряться мої очі-зорі,
серце стане
буйно-молодим.
Я піду
співати
у просторах,
там, де поле
стеле сизий дим!..

III — 1929

ВІТЕР З ПІВДНЯ

Хто там, хто там за вікном заплакав?
Вухо ловить шум нестримних крапель...
Налетіли з лісу чорні круки,
і дерева заломили руки,
мов синів козачки перед боєм
вийшли в поле проводжать юрбою...

Вийшов я — і радість б'ється в груди,—
вітер з півдня ураганом студить;
мчать на північ темногірні хмари,
мов примар стотисячна отара;
і шумлять, шумлять дерева голі,
і гримить ріка десь льодоколом.

Коли так — весну стрічать іду я
аж туди, де повідь біля броду.
Мене вітер пестить і цілує,
тріпле чуба і штовхає в плечі!..
Ах, люблю я в березневий вечір
п'яну розталь, буряну погоду!..

III — 1929

ТОРФ'ЯНКИ

— Не загрожуй грозами, Перуне,
в душний вечір блисками зірниці!..—
Йшли торф'янки з яру до криниці,
гей, з піснями по зелених рунах.
Не загрожуй грозами, Перуне!..

Та й шуміла ж буря по діброві!
В чорну ніч, під блискавки гілчасті,
було любо в переборах частих
вилить сна́гу молодої крові...
Та й шуміла ж буря по діброві!

Сміх, гармошка, співанки і танці...
Десь село над Сеймом тихо спало.
Проводжали до зорі Купала
і пішли на полустанок вранці.
Сміх, гармошка, співанки і танці...

Жаб болотних тоскні теревені
та комиш шелесь-шелесне стиха;
тут щовечір юнь буяла сміхом.
Ой, хто ж весну й ночі ті поверне?!
...Десь з болота тоскні теревені...

V — 1929

НА ШАХТИ

«Ой ти, ко-валь, коваль кова-ленко,
чо-ом не куеш рано пора-нень-ко?
Чи у те-бе заліза немає,
чи у те-е-бе...»

...І пісня в гуркоті розтала,
як поїзд гусінню поліз.
«Село, немов овець отара,
метнулось клунями за ліс...

Прощай, зелене Придесення
і вбогі села по лісах!—

Там не одній вночі Оксані
косу на самоті чесать.

І виглядять на шлях щоранку,
як сонце вирветься з-за хмар,
чи не вертає з полустанку
у чорній шкірянці шахтар...

Вже зникли десь червоні плахти
на полустанку золотім...

Прощайте,

гей, бори густі!

Прощайте, вулиця й дівчата!..

І хлопці, сум затамувавши,
іржуть під п'яную гармонь.

— Ану, трьохрядку розсупонь —
ех, де не пропадало наше?..

— Дайо-ош!—

Д'ех, бариня з пере-бором
ночувала під забором.

«Гох'и, ба-рриня.

Задається дівка Фаня,
що в новому сарафані,—

як же?— Ба-рри-ня
ще й суда-рриня.
Може, й кращу полюблю,
коли грошей зароблю:
куплю ко-жан-ку,
чуба йорр-жи-ком...»

Ех-хі — і...

Де трохи смутку — веселіше.

Та де там смуток?

Смуток зник.

Нехай там протокола пише

й лютує грізний провідник!—

Бо розходились хлопці п'яні —

аж ходить ходором вагон.

Недаром в Мотрі самогон

пили до ранку на прощання!..

...А поїзд далі, далі... далі,

в незнаний степ,

кудись за Дон.

Берези вітами гойдали

і мчали з соснами слідом...

В далекий степ,

в життя незнане,

яка їх сила понесла?—

Чи в юних грудях злив буяння?

Чи злидні вбогого села?

І те, і те.

І є між ними

ще 'дин розхристаний хлопчак,

що мріє в шкірянці і «шиммі»

вернутись до своїх дівчат.

А є такі,— їх інше манить,

як я,— що в розквіт юних літ,

десь у забутому селі,

їм стало тоскно, до нестями...

Вітаю тих, що залишили
гнізда родинного поріг
й пішли з вогнем в крицевих жилах
шукать в житті нових доріг.
Такі ж колись в Сибір ходили,
пливли в безмежний океан...
О! Скільки є краси і сили
у вирі життєвих змагань!
Хоч там під стоголосий гомін
журба спітка когось із них
й тоску по пролісках і гонах
залле він в гаморі пивних.
Нехай!..

Вперед без вороття
йдіть тернистими шляхами!—
Хтось упаде,
а хтось затямить
науку нового життя!..

Ось цей — розхристаний, чубатий,
в очах замріяність якась,
але в ньому я й зараз бачу
майбутнього робітника.
Життя зітре всю мрійність, хлопче,
й нестримну буйність юних сил
ти, синьоблузий комсомольцю,
для будівництва віддаси!..
Гей, ниви, селища, простори,
синів Республіки плодять!
Живем —
щоб виріє новий світ
з бурхливих хвиль людського моря!..

Так-так... так-так... так-так...
так-так...

Це так колеса
думаю в такт.
Кого цей цокіт
колеса
у мрійнім сні
не колисав?
Ніч лине степом...
У вікні:
далекі станції...
огні...

V — 1929

ОКОЛИЦЯ

I

А ніч чорна,
як чорт,
коли вийдеш на околицю,—
недарма ця околиця
ще й досі богу молиться.
Шастає непевна постать,
мов тінь
від сліпих ліхтарів.
І в кожного на думці:
«Господи,
хоч би хтось не зустрів!..»
І кожен грається в жмурки,
щоб пройти
непомітним таким.
Обиватель боїться «урки»,
а «урка» боїться сюрчків,
бо йому здається,
що за кожним рогом
на нього полює «мент»...
Невже все життя тут
цим пульсом
б'ється?
І мешкає виключно
підозрілий
елемент?..

II

А коли світанок
продере хмари
і розжене
примари

ці —
поспішаючи йдуть на базар
перекупки,
каліки,
старці
і хатні господині
з кошиками,
і всякий там «прочий» люд.
Розмовляють вголос
і пошепки.
що хліба мало дають,
що:
— Порядки такі настали,
аж дивитись нудно!
— Господи,
що воно буде
і як його жити далі?..—
І коли уявою вгрузнеш
в дрібниці
цих справ
хатніх —
побачиш багато безглуздя
і справжнього горя багато...

III

Раптом на сході
сонце підводиться.
Встала о сьомій
робоча околиця —
спішить до трамваїв,
до «авто» прудких.
Гу!— дуть!
Гу!— дуть!
Гу!— дуть!
гудки.

Мружаться очі
на золото бань.
Шкірять до сонця
усмішку юрба.

Брязкіт заліза,
гуркіт
і стук.
До праці знялися
тисячі рук.
Кажуть:
тут згодом
збудують
 завод,
електропроводи,
водопровод,
майстерні,
ливарню,
касарні,
клуб...
Росте аж під хмари
риштовань тулуб!

Рейки
і рейки,
із рейок —
вузли;
з тиждень по рейках
везли
і везли:
дерево,
цеглу
і різний завал.
— Гей!
Хто не лежень,
працюй, не зівай!

Колесом
котиться
сонце в zenit.
День по околиці
в праці дзвенить.
І в брязкоті,
в гуркоті,
в гаморі цім
зовсім не чути
калік
і старців.
Зникли примари
нічного життя...
Звівся до хмар аж
риштовань кістяк!..

IV

А коли знов замовкає гуркіт
і почнуть
перекликатись сюрчки —
кожен грається в жмурки,
щоб пройти непомітним таким.
І в кожного на думці:
«Господи,
хоч би хтось не зустрів!»
Хитається п'яна постать,
мов тінь
від сліпих ліхтарів.
Десь в закутку молиться
людина-гном...
...Спить
стара околиця
нашорошеним сном.

ЖНИВА

Над степом — спека,
над степом година —
з тиждень.

Жовкне

під сонцем трава.

Над степом марева й гомін:
жнива...

Проливались дощі
і зливи.

Не раз суховій налітав,
та стигли жита в колективах
і

неколективські жита.

Наливалися вівса й пшениці
де — стіною,

де — розмежовані межами.

І прийшов серпень —
врахувати різницю —
перевеслом
підперезаний.

Ой літо, літечко —
робоча пора.

Аж гнеться стигле жито —
аж гнеться убирать!

Ляга покірно волотом —
снопами

з-під серпа.

Стерня у ноги колеться —
ой, боляче ступать!

А сонце варить

варивом,—

земля — немов черінь.

— Хоч би вже:
чи нахмарило,
чи стало вечорить!
А сонце сипле золото,
як золото —
врожай.
— Ну як одній упоратись?
— Коли його пожать?!—
...Ну хіба ж це робота
самотужки
обливатись потом?
Ну хіба ж це праця?—
Кожен
на «своєму»
пріє.
Поки доженеш до краю,
у житі й вовки
завиють!..

Над степом — спека.
Сохне
під сонцем трава.
Над степом гомін:
— Жнива!..—
Натужуються
косарки і гарби,
аж рвуться гужі!
Жни!—
В'яжи!..
Складай!—
Вози!..

Ген-ген поглянь —
скільки видко:
одна
за другою
«самоскидки».

ПІСНЯ

Дожинаю клин до краю —
натомилась дуже.
Я вже певна, що покину
нелюбого мужа.
Дожинаю клин до краю —
за обніжком вика.
Ой послала ж мені доля
ката-чоловіка.
Не так доля, не так доля,
як батько та мати,—
приневолили до шлюбу
тому, що багатий.
Приневолили до шлюбу —
не спитали згоди...
Налетів шуліка з лісу —
ой горлиці шкода!
Налетів шуліка з лісу —
курка кудкудаче.
Хоч у нього й чорні вуси,
та глитайська вдача.
Не пускає у неділю
та й до жінвідділу,
не пускає і в суботу —
все йому робота!
Не пускає він і в свята:
«Годуй поросята!
Годі, жінко, дівувати! —
Сиди краще в хаті!»
Бодай тобі ті підсвинки
та й були подохли!—
Як на дворищі твоєму
сила моя всохла.

Бодай тобі вся худоба
та й повиздыхала,
як ти такий зажерливий,
що все тобі мало!..
Чи для того піп у церкві
обкурив кадилом,
щоб змарніло за хазяйством
мое личко біле?
Чи для того дала мати
хрещика й ікону?..
Ой не хочу більш коритись
старому закону!
Буду знову я ходити,
куди і ходила,
буду знову я любити,
кого полюбила.
Гей, за шляхом, за межею
колективське поле.
Одвезе мене на хутір
тракторист Микола.
Дожинаю клин до краю —
натомилась дуже.
Я вже знаю, що покину
«законного» мужа.

НЕДОРІД

Ходили знов з корогвами на жито
благати небо дати урожай,
щоб зиму ще
як-небудь пережити,
щоб з півопруга
по копі нажать.
А навкруги
зачучверене збіжжя
ховало колос
в диких гірчаках.
І суховій безсилі стебла
різав.

І гнав над шляхом
верби сторчака.
Не чуло небо молитов гугнявих —
їх вітер в степ
глузуючи розніс.
А ранком сонце
хмари розганяло,
криваве
й п'яне,
мов різник...

Котилась спека в маревах
по нивах.
Зростав на межах
буйний коров'як.
І ляав бога дід,
як гречка, сивий,—
що в бур'янах опруг його закляк...

ІХ — 1929

ГРУДНЕВА ОБЛОГА

Поплакала трохи
і знову всміхнулася.
Всміхнулася сонцем
і знову заплакала...
А ніччю дерева
під вікнами
гнулися —
і сльози холодні
на ноги їм капали.
Уранці ж,
як сонце на схід не звелось,—
за плавнями вмерла
обскублена осінь.

Котились тумани...
Глянувши осторонь,
здавалось:
що сквери —
коральові острови,
а місто — не місто,
— дно океану.
По вулиці люди
тинялись,
мов п'яні.
По вулиці люди
німі, як риби,
несли до лікарень
кашлі і грипи.
Бруд налипав їм
на «джімі» і кльоші.
І черги росли
в ЦРК за галошами.

Хрипіли автобуси,
ніби з простуди.
Із півночі ж
снігом
загрожував грудень.

*

Звисла
над містом
груднева облога.
В кожному серці
одна
тривога:
— Як влаштуватись
тепліше
під дахом,
щоб
не дошкулювали холода?—
На ринку
перекупки ширили паніку,
що взимку не вистачить
хліба й палива!
Каркали тоскно над парком ворони.
В той час
житлокоопи
вели оборону.

*

Вагони з дровами,
цистерни з гасом...
Склепи завалено
різним запасом.

Місто
в ремонтній
гарячці
б'ється:
треба негайно
квартирі влаштувати!..
...І нові будівлі, ніби фортеці,
з'являлись на світ
з шкаралущі риштовань...

XI — 1929

ЗУСТРІЧ

Немає теплих слів,
немає слів привіту,
і кривлять посмішку
обличчя ніякові.
Давно розбіглися
його й моя
орбіти —
їх не з'єднать
вітань байдужим словом.

І тільки жаль,
що в серці образ друга
тепер нести докучливим баластом, —
бо вже ніколи не побачу вдруге
його в житті
палким ентузіастом.
Самовдоволення бездушна машкара
замість вразливого колись
обличчя.

І знаю я —
юнацьких днів пора
його в минуле
не покличе.

В далекі села,
в придесенські хвої —
де наша юність розцвітала разом,
де марили
красою
лісовою
і рвали сорочки
на 'дному перелазі...

— Ну, як живеш?—
Почуть від тебе радий,—
— Чого досяг?
— Чи літ не згаяв марно?..—
І я не можу стримати досаду
на ці слова
й нудоту самоварну!..
Тягар обов'язків родинних
на плечах
та тупіт буднів
виснажили душу.
І бачу я по стомлених очах,
що він
ні кроку уперед

не зрушить!

Що він шука,
де затишно і мілко,
де більше вигід
матиме собі;
що вир життя і темп доби
його торкаються
«узагалі... оскільки...».

Що він досяг свого zenіту
і бігти дням його

на захід

в дрібних турботах
за харчі...
за діток...
за кубло своє під дахом...

XII — 1929

ГРОЗА В СТЕПУ

Лани кукурудзи тікали назад,
за ними буряків плантації.

Ми мчали щосили,
бо з півдня гроза
кургани і небо
обмацувала.

І хмара грозила:

сухим не пущу!

От-от до рубця обполоще!

Від спраги темніла
й чекала дощу
радгоспівська
засівплоща.

І враз

ураган

політниць напужав —

змішав чорнозем

з небесами.

Здавалося,

ніби з клинками ножа

титани по небу гасали.

Тут знявся тайфун,

тут знявся буран —

штовхав, не жаліючи й трохи,

дівчат,

що тікали

до радгоспівського двора

розпатлані,

як солохи.

І тільки ми встигли
коня пригнать,
під дахом повітки сісти,
як дощ
нарочито
їх наздогнав
і просто зливою вчистив!

Прибігли захекані й мокрі
до нас —
повіть зайняли з нальоту...
...І стала мене синьоока одна
запрошувать з ними полоти.
Котилося в груди
снаги тепло,
п'янило дівоче тіло...
І весело всім,
і смішно було,
як плаття на них лопотіли.

І весело всім, що вродить земля,
що дощ ярину напоїть!
Радгоспівська зелень
манила здаля
пройтись по рядках
із сапою...

Посунув на північ
хмар
табун.
Повітря свіжило озоном.
І я з дівчатками
заліз на гарбу,
запряжену
«фордзоном»...

Третій веселий,
наче на балі,—
хрести і медалі
на ребрах
гойдались:

— В боях я був перший,
служив я не здря
за велич імперії,
за віру
й царя!

— Я випив балончик
газу метану
за гвардію царську,
за чин капітана...
...Окремо лежала
чиясь голова —
і шелестом жалю
її слова:

— Ой брате мій, брате,
де Київ,
де Краків?

Вже ворон давно
над очима прокрював.

— Ой брате мій, брате,
чи жде мене мати?

— Чи жде мене мати
і батько-отець,
і та, що збиралась
піти під вінець?..

— Давно вже,— сказав я,—
в могилі їй спиться...
змочила сльозами

снопи
пшениці...

Щосвята до церкви
ходила

молитись,
аж поки отець
повернувся на милицях...

...Тут знявся одразу
стукіт
і топіт.
Підходять всі вряд
земляки
з Конотопу:
— А як наші жони
і дітки малі?
— Чи довго лежать нам
в сирій землі?
— Нас порохом вітер
угроблює
вглиб...
Гей, хто ж нам одвітить —
за що полягли?!

VIII — 1930

І ЗНОВУ ДЕНЬ

Туман, туман...
І крізь фіранку
чола торкнувся вогкий ранок.
І враз — де сон,
і враз — де ніч?
Пригріта ковдра пада з пліч.
Із кухонь чути гасу чад —
із кухонь

примуси сичать.
Мерщій же м'язами під грантом
з холодним струменем пограйся
і мчи,
бо сонце злотороге
новому дню веде дорогу,
бо сонце
скаче
акробатом
на перехрестях кострубатих.
За ним трамваї
і юрба...
Трам-тарам-ба...
трам-тарам-ба...

Спіши, спіши,
щоб не відстать!
Хутчій, хутчій,
бо жде верстат.
Хутчій,
бо ревом на заводах
роти сирен ревуть в блакить!—
Надів брезентовий спецодяг
робочий день Республіки.

X — 1930

ЗАБУТЕ МІСТО

Хитає вітер ліхтарі
і дико свище по кварталах.
Вже ніч лягає покривалом
на чорні бані й димарі.
Принишкли площі
й вулиці,
де пленталось життя базаром.
І тільки осінь стеле хмари,
та в сквері клени слізно тужать,
та чорні тіні,
мов ченці,
з кутків ширияють по калюжах...

Гуляє вітер ураганом.
З ним я —
бо ми рідня по крові —
десь на десенських берегах
з ним побраталися в діброві.
Згадав я ніч,
коли гроза
ревла над містом буйним шквалом,
коли галопом партизан
збудився сон
у цих кварталах.

Тоді під ревний зойк і плач
тягли з вогню
добро у скринях,
і диким танком балерини
в загравах
п'яна ніч пройшла...

Давно було, давно минуло...
І сном спокійним знов заснули
ці давні площі і квартали,
де Катерину зустрічала
колись

обшарпана Україна;
де мешкали мов на засланні
московські «холопи» — гетьмани
з наказу царського...

А нині,
у наших днів бурхливу еру,
коли будують Дніпрельстан,
заводи — велетні і рудні,—
по площах бродять сірі будні
в маруднім місті філістера.

Лежить воно забутим

трупом —
руїн і пороху музей.
І сонних днів волячий тупіт
життя,

як з Криму сіль,
везе,
та відбивають час куранти
і вдень,
і ввечері,
і вранці...

Тупі обличчя,
сонні пари,
багнюка вулиць,
шум базарів,
дрібні стремління і турботи...
Тут сон віків — іржа болота!
Лише кротам тут гарно жити,
що віддали покорі

гордість,

і тим,
хто злякано спішить
взять у життя
на спокій ордер...

*

Хитай же, вітре, ліхтарі,
згризай з дахів
іржу металу,
бо вже грядуть каменярі,
щоб збудувать нові квартали!
І творчих днів нестримний топіт
зітре
віків забутих плями,
і міста давнього уламок
бурхливий шторм життя
затопить...

XI — 1930
Глухів

ЗМІСТ

<i>Киселенко Петро, Рен'ях Станіслав. Поет щирості й чистоти</i>	5
Серпень	14
Глушина	15
«Ой за гаєм травень-день»	16
На млині	17
Балада про весну	19
На призов	20
Зимове	21
На буряках	22
Піду я берегами	24
Любов хуторянки	25
Фантазія	27
Посуха	29
Контрасти	30
Дріма земля	32
Багряні дні	34
В пуші	35
Придесення	37
В заморозки	39
Чекала стара матінка	40
Центральна вулиця (<i>уривок</i>)	42
Напровесні	45
Вітер з півдня	47
Торф'янки	48
На шахти	49
Околиця	53
Жнива	57
Пісня	60
Недорід	62
Груднева облога	63
Зустріч	66
Гроза в степу	68
Балада про гарматне м'ясо	70
І знову день	73
Забуте місто	74

Литературно-художественное издание

Басок Василий Яковлевич

СМУГЛЫЕ ДНИ

Стихотворения

Составитель Репях Станислав Афанасьевич

Киев, издательство «Радянський письменник»

На украинском языке

Художник Ц. М. Гаушкевич

Художний редактор Ю. В. Бойченко

Технічний редактор В. В. Чала

Коректор Н. М. Овчарук

ИБ № 3204

Здано на виробництво 01.02.91. Підписано до друку 15.04.91. Формат 70×90^{1/32}. Папір друкарський № 1. Гарнітура літературна. Друк високий. 2,93 умовн. друк. арк., 3,22 умовн. фарбовідб., 2,66 обл.-вид. арк. Тираж 3000 пр. Зам. 1257. Ціна 30 к.

Видавництво «Радянський письменник»,
252054, Київ-54, вул. Чкалова, 52.

Одеська книжкова фабрика,
270008, Одеса-8, вул. Дзержинського, 24.

Шестдесят лет не печатались стихи Василия Баска. Его преследовали, унижали, арестовывали, и умер он на Колыме. Почти сорок лет имя поэта не вспоминалось литературоведами. А почему? Потому что в своих стихах молодой автор писал не только об «успехах и свершениях», а и сомневался в правильности пути, избранного странюю, не скрывал тех бед и горя, которые выпали на долю советских людей в годы первых пятилеток.

Василь Басок мог быть разным. Одни его стихи энергичные, мускулистые. Другие — тихие, невеселые. Но поет всегда оставался искренним и честным. Даже в своих ошибках.

Басок В. І.

Б27 Смугляві дні: Поезії /Упоряд. С. Реп'ях; Вступ. ст. П. Киселенка, С. Реп'яха.— К.: Рад. письменник, 1991.— 77 с.

ISBN 5-333-00682-2

Шістдесят років не виходили друком книжки Василя Баска, який зазнав переслідувань, принижень, ув'язнення і помер на Колімі. Майже сорок років його ім'я не згадувалося літературознавцями. А чому? Тому, що у своїх поезіях молодий автор писав не лише про «успіхи та звершення», а й сумнівався в бездоганній правильності обраного країною шляху, не приховував тих бід і лиха, що звалилися на голови радянських людей у роки перших п'ятирічок. Син відцурався матері, загинув у забої шахтар, розпочалося засядля міщанства. Все це поет бачив і болісно переживав.

Певна річ, Василь Басок був різний. Одні його твори енергійні, мускулісті. Інші — тихі, сумні. Але він завжди залишався щирим і чесним. Навіть у своїх помилках.

4702640202-096
Б М223(04)-91 125.91

ББК 84Ук7

30 к.

